

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

XXXV

Уређивачки одбор:

*др Ирена Грицкат, др Милка Ивић, др Павле Ивић, др Радослав Катичић, Блаже
Конески, др Тине Логар, др Александар Младеновић, др Асим Пецо,
др Митар Пешикан, др Живојин Станојчић*

Главни уредник

МИЛКА ИВИЋ

БЕОГРАД
1979

О АНТРОПОНИМИМА ИЗВЕДЕНИМ ОД НАЗИВА ЗА БОЈЕ КОД „БОШЊАКА” У МЕТОХИЈСКОМ (ПЕЋКОМ) ПОДГОРУ*

1. Недавно је Исмет Смаиловић објавио интересантан чланак *Lična imena neorijentalnog porijekla u bosanskohercegovačkih Muslimana*.¹ У њему су имена муслиманског становништва у Босни и Херцеговини подељена на две групе: прву, и већу, чине она која су дошла са исламизацијом ових крајева и потичу из оријенталних језика (арапског, персијског, турског и старохебрејског), а другу, неупоредиво мању, имена која нису усвојена процесом исламизације и не потичу из оријенталних језика (*н. д.*, 17). Ову другу групу имена аутор дели на четири категорије: 1) стара имена словенског порекла која потичу из времена пре исламизације; 2) имена која су у последњих 60—70 година, а највише после ослобођења, преузета од немуслиманских суграђана, или их је муслиманско становништво створило „по властитој мотивацији”; 3) имена која су се појавила у најновије време, а конструисана су тако да по форми личе на неко арапско, персијско или турско име, иако по етимологији и значењу немају никакве везе с тим језицима; 4) имена која су у најновије време преузета из несловенских језика (*н. д.*, 22—24).

Обе основне групе ових имена, као и све четири категорије из друге групе, постоје и код „Бошњака” у Метохијском Подгору, тј. код становништва на поменутом подручју које је муслиманске вере, а свој етникум издваја називом „Бошњаци”. „Бошњака” има у 22 насеља у Метохијском Подгору, а грађа је сакупљана у 20. То су: Добруша (182 „бошњачке” куће), Љубово (44), Бања (41)², Бањица (33), Брестовик (22), Ковраге (22), Радавац (11), Бегов Лукавац (10), Дубрава (9), Верић (8), Сига (8), Пригода (5), Ђураковац (4), Исток (4), Мало Дубово (4), Доњи Исток (2), Дубово (1), Ново Село (1), Орно Брдо (1) и Суви Лукавац (1).³ Истра-

* Краћа верзија овога рада прочитана је на Трећој југословенској ономастичкој конференцији у Дубровнику (10. октобра 1979. године).

¹ *Književni jezik*, VI/4, Sarajevo, 1977, 17—25.

² Ово име носе два села у Метохијском Подгору. Једно се налази на територији источке општине, око 12 km североисточно од Пећи (у даљем тексту: Бања) и у њему има „Бошњака”. Друго истоимено село налази се на територији сrbичке општине, код села Рудника, четрдесетак km североисточно од Пећи (у даљем тексту: Бања Р.). У њему нема „Бошњака”, али ће, као и још нека села у којима их такође нема, ово насеље бити помињано ради поређења „бошњачких” имена са антропонимима православног становништва у Метохијском Подгору.

³ „Бошњаци” су се у испитивана села доселили, углавном, из Полимља и то после другог светског рата, осим незнатног броја породица које су у ове крајеве дошле између 1878. и 1944. године.

живањем нису обухваћена насеља Пећ и Витомирица (велико село уз сами град), у којима „Бошњака” има отприлике двоструко више него укупно у свим испитиваним селима.

У овом ће раду бити речи само о неким именима из прве категорије Смаиловићеве друге групе, о антропонимима изведеним од назива за боје. Њих, иначе, на подручју српскохрватског језика има много, али ће овде бити говора само о онима који су нађени код „Бошњака” у Подгору. Поређења са стањем у речницима, као и са грађом сакупљеном код православног становништва у Подгору, вршиће се, наравно, са циљем да се што боље осветли проблем поменутих „бошњачких” имена, а никако с намером да се да исцрпи грађа у ширем смислу.

На основу података којима располаже стручна литература разабера се да се на српскохрватском језичком терену ова лична имена изводе најчешће, и то, углавном, од најстаријих историјских времена, од назива за бело (за мушкарца: *Б(ј)ела, Белавац, Б(ј)еладин, Б(ј)елак, Б(ј)елан, Белас, Белац, Белац, Белашић, Беле, Бели, Белибор, Б(ј)елимир, Белин, Белина, Белинац, Белислав, Б(ј)елица, Беличко, Белиша, Белко, Белмуж, Бело, Беловук, Б(ј)елоје, Белојица, Б(ј)елосав, Б(ј)елослав, Б(ј)елойа, Белочај, Б(ј)елош, Белоша, Б(ј)елуш, Белуша* и сл.; за женско: *Б(ј)елица, Б(ј)елка, Белојка, Б(ј)елосава, Б(ј)елослава, Белуна, Белунка* и сл.) и црно, односно тамно, мрко и сл. (за мушкарца: *Црне, Црнел, Црни, Црнил, Црнић, Црнко, Црноје, Црномир* и сл.; *Гара, Гаран, Гараш* и сл.; *Мркан, Мркаш, Мркашин, Мркић, Мрко, Мркоје* и сл.; *Црнислава, Гара*, за женско).⁴

И надимци најчешће постају од ових назива, што је и разумљиво кад се има у виду да се, подсећањем на дату боју, алудира, у ствари, на то да је неко плав, белолик (*Бѣла*,⁵ *Бѣл’и*,⁶ *Бѣлко, Бѣло, Бѣл’о* и сл., за мушкарца; *Бѣла, Бѣла, Бѣлка, Бѣца* и сл., за женско), односно да је у питању црномањаста особа (*Гал’а, Гал’ан, Гал’о, Гара, Гаре, Гаро, Му’ро, Цр’ни* и сл., за мушкарца; *Гал’а, Гара, Цр’нка* и сл., за женско).⁷

⁴ Имена која се наводе преузета су из књиге Милице Грковић, *Речник личних имена код Срба*, Београд (Вук Караџић), 1977 (у даљем тексту: Грк. Речник).

⁵ У источном делу Метохијског Подгора надимци, као и хипокористици и имена с другоузлазним акцентом на првом слогу (*Пѣра* и сл.), у говору Срба староседелаца имају номинатив на *-а*. У западном делу Подгора ситуација је друкчија: Срби староседеоци увек ће рећи *Бѣло, Бѣко, Пѣро* и сл. Новији доселеници из Црне Горе у Подгору су задржали облике које су донели из старог завичаја. О овоме сам писао опширније у раду *Пиштање корелације између замене јайа и сја стандардне хипокористиичке формације Пѣра/Пѣро у шипокавским говорима* (Научни састанак слависта у Вукове дане, 7/1, Београд, Међународни славистички центар СР Србије, у штампи). Иначе су питање ових хипокористика разматрали Иван Поповић (*О именима шипја Јово и Раде, Ритања савременог књижевнoг језика*, II/2, Сарајево, 1952, 244–254) и Асим Пецо (*Још нешто о именима Јово и Раде*, Наш језик, н. с., IV/9–10, Београд, 1953, 340–343).

⁶ У говору Срба староседелаца у Метохијском Подгору *л* је испред *е* и *и* палатализован, док је *љ* донекле отворило и изједначило се са овим *л*.

⁷ Наведене надимке сам сам забележио код православног становништва у Метохијском Подгору.

Као деривационо извориште такође је могућ, углавном, и назив за неке друге боје: *Зелко*, *Жујко*, *Плавац*, *Румен*, *Русоје*, *Црвенко* и сл. (имена за мушкарце); *Зел'а*, *Жујко*, *Русо*, *Сура* и сл. (надимци за мушкарце); *Зела*, *Плавка*, *Руса*, *Румена* и сл. (имена за жене); *Зел'а*, *Жуја*, *Сурка* и сл. (надимци за жене) (в. нап. 4 и 7).

Смаиловић у свом раду не узима, додуше, називе за боје као један од критерија по којима би се могла разврставати неоријентална имена својствена средини коју испитује, али се у његовом језичком материјалу појављују и речи као *Бјелан*, *Бјелка*, *Гара* (ж) и *Зекан* (н. д., 22). Дакле, добили смо од њега потврду за то да и муслиманско становништво у Босни и Херцеговини, као и остали представници српскохрватског језичког подручја, граде помина *prorgia* од назива за боје. Додуше, наведени примери као да указују да се могућа инспирација бојом ограничава на бело, црно и зелено.

2. И „Бошњаци” надевају мушкој деци надимке *Бџла* (Добруша), *Бџе* (Добруша), *Бџи* (Бања и Добруша)⁸, *Бџо* (три пута у Добруши и једном у Бањи), *Бџо* (Пригода), као и хришћанско становништво чији је матерњи језик српскохрватски.

Имена *Бела* и *Бјела* доноси Грк. Речник (стр. 34, 36), а потврде даје и *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* Југославенске академије знаности и умјетности (у даљем тексту: РЈАЗУ).⁹ *Rječnik српскохрватској књижевној и народној језика* Српске академије наука и уметности (у даљем тексту: РСАНУ) овај лик не бележи у значењу мушког имена, а ни као надимак, али даје презиме *Бјјела* (I 545). Иначе, код Срба староседелаца у Метохијском Подгору записао сам четири пута мушки надимак *Бџла* (Мужевине, Бураковац, Жаково, Бања Р.).

За лик *Беле* Грк. Речник доноси историјску потврду (стр. 34), а РСАНУ само презиме *Бџевих* (I 435) и надимак *Бјјеле* (I 545). РЈАЗУ не даје име односно надимак *Беле*, а нисам га забележио ни код православног становништва у Метохијском Подгору.

За форме *Бели* и *Бјјели* Грк. Речник има савремене потврде (34—35, 36), док РСАНУ бележи лик *Бџи* као „надимак који је љосњао љезиме” (I 442). У РЈАЗУ налазимо ликове *Бели*, као „*tursko ime*”¹⁰, и *Бџи*, као „*nadimak, mjesto prezimena*”.¹¹ Код православног становништва у Подгору

⁸ Овај надимак носе два дечака.

⁹ „2. BJEĀA, m. ime muško. tako uz ime Uroš, nazivaju letopisci djeda Nemašina: Bēla Uroš. Letop. šaf. 57. 68. i kralja Uroša Hrvatovoga: Bēla Uroš 60. u stranim spomenicima tako se bez imena Uroš naziva župan trebiński IX vijeka: Bela. F. Rački, doc. 359. 408. dolazi i u poznije vrijeme, ali se ne može znati je li muško ili žensko: Bēla. S. Novaković, pom. 47. u naše vrijeme dolazi također kao muško ime, ali se može čitati i Beja: Bela da ima isplatiti. Prot. šab. mag. 154. — treba li prvi slog čitati kako je stavljeno, sada se ne zna. isporedi Bela.” (I 378). Треба напоменути, иначе, да је одредница *Бела* у РЈАЗУ дата без потврда и упућена на форму *Бјјела* (I 228).

¹⁰ „2. BELI, tursko ime muško, види Belil. A pred njima agu Beli-agu. Pjevan. 56.” (I 229).

¹¹ „BĀJELĀ, m. adj. 1. nadimak, mjesto prezimena, XV vijeka: Vračь Bēli. Mon. serb. 514.” (I 293).

записао сам у функцији надимка ликове *Бѣли* (Ђураковац), *Бѣли* (Драгољевац, Суви Лукавац, Мојстир, Црни Врх, Љевоша) и *Бѣли* (Ђураковац).

Грк. Речник име *Бело*, с једном историјском и једном савременом потврдом, упућује на форму *Бела* (стр. 35), док РЈАЗУ бележи облике *Бело* и *Било*.¹² РСАНУ, међутим, не доноси ово име, али даје презиме *Бѣловић* || *Бѣловић* (I 448). Код православног становништва у Подгору, поред мушког надимка *Бѣла* (в. горе), једном је нађен и надимак *Бѣло* (Љубово).

Грк. Речник лик *Бѣло*, са неколико савремених потврда, упућује на форму *Бѣла* (стр. 35), док РЈАЗУ, поред *Бѣло*,¹³ даје име *Бѣла* (под Бјѣла, I 388) и надимак *Бѣла* (I 230), а такође и имена белом вољу *бѣла* (I 230) и *биља* (I 303). РСАНУ, међутим, не доноси облик *Бѣло*, као ни апелатив у истом лику, али бележи форме *Бѣла* и *Бѣла* као „*хий. од Белослав*” и као мушки надимак (I 458). Код Срба староседелаца у Подгору надимак *Бѣло* је једном записан (Љевоша).

Међу ове надимке, вероватно, треба убројити и ликове *Бѣка* (Добруша) и *Бѣно* (Ђураковац).

Грк. Речник мушко име *Бека* изводи „од Белослав, Берислав, итд.” (стр. 34), док РЈАЗУ облик *Бѣка* (м и ж) везује за име *Берисав* односно *Берисава*, а лик *Бека* (без акцента) за име *Бећир* (I 227). РСАНУ бележи форму *Бѣка* као „*хий. од Берислав(а) или без везе са именом дойичне особе*” и као презиме (I 426). Код православног становништва у Метохијском Подгору нисам нашао мушки надимак *Бека*.

Облик *Бѣно* не потврђује Грк. Речник, а не доноси га, као ни такав апелатив, РЈАЗУ и РСАНУ. Овај надимак, такође, нисам забележио ни код православног становништва у Подгору.

Код ова два облика (*Бѣка* и *Бѣно*) не треба искључити могућност утицаја хипокористичке деривације од разних оријенталних форми, мада на то имена носилаца ових надимака не упућују: Беки је име *Цевад*, а Бењу *Сенад*.¹⁴

3. Занимљиво је да код „Бошњака” нисам нашао личних имена за мушкарце која су изведена од корена *бѣл-*. Забележио сам, истина, име *Бѣко* (Добруша), које је, можда, у вези с придевом *бео*, али је исто тако вероватно да је у питању нека хипокористична форма од оријенталног имена, иако овакав лик Смаил. Речник не доноси. Грк. Речник потврђује име *Беко* и упућује га на *Бека* (о лику *Бека* в. горе). РЈАЗУ,¹⁵ међутим, не даје

¹² „ВѢЛО, *m. ime muško; u naše vrijeme. tako sa e govori se i u južnom govoru. postajem će biti hup. od Bjelimir, isporodi Bilo. Belo uze stotinu junaka. Nar. pjes. vuk. 4, 338. Zovite mi Bela barjaktara. 4, 338. Mlogo blago obećaju Belu. 4, 339. Neki Belo Crnogorac. M. Đ. Miličević, srb. 973.*” (I 229). „ВІЛО, *m. ime muško, prošloga vijeka, i će biti samo po zapadnom govoru. isporodi Belo. Bilo Bačvanin. Bud. spom. glas. II. 3, 223.*” (I 302).

¹³ „ВѢЛО, *m. ime muško. -e- je po istočnom govoru od -ѣ-. isporodi Bѣla, Bјѣla, Bijičić. Bejo Nikolić. Prot. šab. mag. 128.*” (I 230).

¹⁴ У речнику Исмера Смаиловића, *Muslimanska imena orijentalnog porijekla u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo (Institut za jezik i književnost u Sarajevu, Odeljenje za jezik, Monografije, I), 1977 (у даљем тексту: Смаил. Речник) ликове *Бека* и *Бѣно* не налазимо.

¹⁵ Овде налазимо једино патроним *Бековић*, који се, истина, не доводи у везу с придевом „бео”: „ВѢКОВИĆ, *m. prezime; u naše vrijeme. postajem će biti od imena Bѣko,*

ову форму, а такође ни РСАНУ.¹⁶

4. Једном је код „Бошњака” потврђено женско лично име *Бѣлка* (Бања), али се овај облик јавља и као надимак (Добруша, Верић).

Смаиловић у речнику *Muslimanska imena orijentalnog porijekla u Bosni i Hercegovini* доноси лик *Бѣлка* као ретко име, односно као хипокористик од *Белкица*, а у раду *Lična imena neorijentalnog projektila i bosanskohercegovačkih Muslimana* даје облик *Бјелка*. Иначе, иако је реч о становништву са ијекавским рефлексом јата, ово име, као и остала која су изведена од корена *бѣл-*, код „Бошњака” у Метохијском Подгору долази искључиво у екавском лику. Грк. Речник, међутим, доноси доста распрострањене форме *Белка* и *Бјелка* (стр. 221, 223), док РЈАЗУ (I 294) бележи име *Бјјелка* (потврда из 16. века), с напоменом да је „*po istočnom govoru i Srbiji Belka*” (савремена потврда).¹⁷ РСАНУ нема овог имена, али доноси једну потврду апелатива *белка* у функцији назива за жену светлоплаве косе (I 446).¹⁸ Код Срба староседелаца у Метохијском Подгору забележио сам форму *Бѣлка*, и то пет пута као име (Брестовик, две особе; по једном: Љевоша, Ђураковац, Исток) и три пута као надимак (Томанце, Жаково, Црколез).

Мислим, свакако, да облик *Белка*, кад је реч о „Бошњацима” у Подгору, пре треба сматрати за словенско него за оријентално име. Овоме у прилог говори не само надимак *Белка*, који је код „Бошњака” два пута забележен за беле односно плаве особе, него и други надимци типа *Беле*, *Бѣло* и сл., који се у овој средини такође дају белим односно плавим особама. Истовремено, не треба изгубити из вида ни то да, како каже Смаиловић, антропоним *Белка* код нас представља ретко оријентално име, као ни чињеницу да се овај лик релативно често и на широком простору јавља као словенско име, а такође и као назив односно име за разне животиње беле боје. Уосталом, док је оријентално име *Белка* у ове крајеве могло доспети најраније у 15. веку, словенско име *Белка*, а такође и апелатив у истом лику, морало је имати шире основе у народу не само пре исламизације овог дела нашег становништва него, највероватније, и пре примања хришћанства.

Уз *Белка*, вероватно, иде и име *Бѣка* (Добруша). Грк. Речник име *Бека* изводи „од Белосава, Берислава, итд.” (стр. 221). Облик *Бѣка* РЈАЗУ изводи од *Берисава* (I 227)¹⁹, а РСАНУ га даје као „*хит. од Берислав(а) или без везе са именом дошћичне особе*” и као презиме (в. горе под 2).²⁰

које само не долази а које хит. од Berisav. томе не би била велика сметња што је акценат други. Pavle Beković. Rat 177. испоређи Bekčević.” (I 228).

¹⁶ РСАНУ доноси презиме *Бекоча* (I 429) и назив за овна *бѣкоња*, али без довођења у везу с придевом „бео”.

¹⁷ РЈАЗУ доноси и апелативе *бјјелка* односно *бѣлка* као назив за белу кокош, рибу „*која се зове и бјјелка*” и сл. (I 294).

¹⁸ Овде, иначе, налазимо апелативе *бѣлка*, *бјјелка* и *бјѣлка* (све под *белка*; I 445—446) као називе за разне животиње беле боје или с неким белим обележјем (овца, кобила, кучка, мачка, крава, коза, кокош, гуска, патка, ћурка).

¹⁹ РЈАЗУ доноси и форму *бѣка* (име овци), али је не доводи у везу с придевом „бео” него с глаголом „бечати, бечати” (I 227).

²⁰ РСАНУ бележи апелативе *бѣка* (*бѣка*) (м и ж) као име животињама (овца, коза, јуница), с тим што само за овцу даје напомену „*обично бела*”, и *бѣка* (ж) као име белој свињи (I 426).

Код православног становништва у Метохијском Подгору нашао сам у служби женског надимка ликове *Бѣка* (Србобран, Ђураковац) и *Бѣка* (Исток).

5. У служби женских надимака појављују се образовања *Бѣла* (Добруша, шест пута), *Бѣлка* (в. горе под 4) и *Бѣља* (Добруша). Ове облике затичемо, како стручна литература показује, и ван „бошњачке” средине.

Грк. Речник потврђује женска имена *Бела* и *Бјела* (стр. 221, 223), с тим што видимо да се први лик често јавља и на ијекавском подручју, али и други понекад на екавском. Из овог речника види се и то да је форма *Бела* више пута и дијахроно потврђена, а облик *Бјела* само синхроно. РЈАЗУ доноси ликове *Бѣла*, *Бѣла̑* и *Била*²¹, док РСАНУ преузима из Вуковог *Српског Рјечника* облик *Бѣла* (I 431).²² Код православног становништва у Метохијском Подгору два пута сам забележио облик *Бѣла*, једном у служби имена (Бања Р.), а једном као надимак (Црколез), и пет пута форму *Бѣла*, и то увек као надимак (Србобран, Добруша, Исток, Томанце, Црни Врх).

И лик *Бѣља* потврђен је у осталим срединама. Грк. Речник за њега даје неколико савремених потврда с напоменом „од Белосава, Белослава, итд. упоредни облик са Бела” (стр. 222), док РЈАЗУ, осим потврда у функцији мушког имена и надимка, доноси потврду из Србије за женско име *Бѣља* (I 230).²³ РСАНУ доноси ликове *Бѣља* и *Бѣља* само у служби хипокористика од *Белослав* и мушког надимка (в. горе под 2), а не и као женско лично име.²⁴ Овај облик, иначе, није забележен код православног становништва у Подгору.

Овде би можда дошли и надимци *Бѣња* (Добруша) и *Бѣца* (Бања) Женски антропоним *Бѣња* не доносе Грк. Речник²⁵, РЈАЗУ²⁶ и

²¹ „1. BĚLA, f. ime žensko. između rječnika samo u Vukovu. govori se i u južnom govoru tako sa e, ali će opet biti postatim od bio, bijela. A za samu Belu Stanišica. Oglad. sr. 131. dolazi još XIV vijeka, ali samo u spomeniku latinski pisanu: ‚Bella’. Mon. rag. 1, 121. isporedi Bijelâ.” (I 228). „BĪJELĀ, f. adj . . . 1. ime žensko u Srbiji po istočnom govoru: Bělâ. L. Kovačević.” (I 292). „2. BILA, f. ime žensko, prošloga vijeka. Bila Miškova. Bud. spom. glas. II, 3, 77. i može biti da je po zapadnom govoru (na istom mjestu ima i slipčev). isporedi Bilić (I 301). Напоменимо да РЈАЗУ доноси у загонци апелатив *бјела* у значењу „овца” (I 378).

²² РСАНУ доноси и женски облик *бѣла̑* односно *бијелâ* као име разним домаћим животињама беле боје (I 431).

²³ У РЈАЗУ налазимо форму *биља* у функцији имена кози: „1. BĪĽA, f. 1. ime bijelaj kôzi, sarpa alba. samo u Vukovu rječniku . . . postatim od adj. bio, bijela, protivnoš -ije- (ê) na i, koje nije samo po zapadnom govoru” (I 303).

²⁴ Овде долазе и облици „*бѣља* (бѣља) j. *бјѣља* (бијѣља, бјѣља, понегде је биља, јбиља) м и ж” (I 458) за животиње беле боје (во, пас, прасац, коза, овца, крмача, кокош).

²⁵ Овај речник доноси мушко име *Бѣња*, али га не доводи у везу с придевом „*бео*” него га изводи од имена „Бенедикт, Љубен, итд.” (стр. 35).

²⁶ РЈАЗУ бележи облик *Бѣња* у функцији презимена и такав апелатив као име вољу: „BĚNA, m. 1. prezime, upravo nadimak mjesto prezimena. Šimun Beňa. Đ. Baraković, vil. 189. Beňa. J. Kavašin 123. 131. — 2. u zagoneci o svrdlu kao ime volu, koji se u drugim zagonetkama također o svrdlu naziva mrkoňa i galoňa: Navrh kuće beňa preživa, a ogrizine mu na zemlju padaju. Nar. zag. nov. 204.” (I 233—234).

РСАНУ²⁷, а не налазимо га ни код православног становништва у Метохијском Подгору.

Грк. Речник²⁸ не бележи ни женско име *Беца*, а такође га не доносе РЈАЗУ²⁹ и РСАНУ³⁰. Код православног становништва у Подгору, међутим, нашао сам надимке *Беца* (Брестовик, Србобран) и *Бџа* (Добруша).

6. Треба истаћи да већину наведених облика (са кореном *бџл-*) Смаиловић уопште не помиње као присутне форме на своме терену. С друге стране, образовање *Бјелан*, које се јавља на његовој листи примера, као ни лик *Белан*, ја нисам забележио у испитиваној средини.

Карактеристично је да „бошњачка“ образовања која се могу сматрати изведеним од старог корена *бџл-* постоје искључиво у екавској верзији, мада се ради о становништву које говори ијекавски. У једном (мањем) делу случајева екавизам би се могао објаснити тиме да је у питању хипокористична деривација од датог оријенталног имена (нпр. *Бећир* > *Бело*), подржавана, међутим, и асоцијацијом са постојећим словенским образовањем од корена *бел-*. На то да је могла бити релевантна у датоме случају и асоцијација са бојом наводи чињница да је Бећир о чијем је надимку овде реч у детињству (кад је добио надимак) био јако плав. У већини случајева, међутим, никаква хипокористичка извођења од оријенталног имена не долазе у обзир. Надимци који алудирају на црно и бело надевају се просто, као и другде у народу, изразито црномањастим, односно изразито плавим особама. Остаје нам, дакле, да закључимо да су облици од корена *бџл-* који „Бошњацима“ служе као лично име односно надимак највероватније релативно рецентне творевине, настале по угледу на одговарајућа образовања у екавској средини.

7. Код „Бошњака“ се јављају и образовања која упућују на црну боју. Једно од њих је лично име *Галан*, које је записано три пута (два пута у Добруши и Једном у Радавцу).

Грк. Речник доноси једну савремену потврду за име *Галан* (стр. 63), док овакве потврде не дају РЈАЗУ и РСАНУ³¹. Код православног становништва у Метохијском Подгору забележио сам једном мушки надимак *Гал'ан* (Љубовица).³²

²⁷ РСАНУ даје форму *бџа* као име волу (I 466), а преузима је из истог извора одакле и РЈАЗУ (в. нап. 26).

²⁸ Овде долази само мушко име Беца, с знаком „од Беривој, Берислав, итд.“ (стр. 36).

²⁹ РЈАЗУ доноси савремено презиме *Бецић*, али без довођења у везу ове форме с придевом „бео“ (I 218).

³⁰ РСАНУ (I 528) бележи ликове *бџа* (име овци и кокоши) и *бџа* (име крави и кобили).

³¹ РСАНУ даје облик *џалан* као „назив за овна црне длаке“ (III 180).

³² Овде се, иначе, срећу и следећи мушки надимци: *Гал'а* (Рудник), *Гал'а* (Црни Врх), *Гал'е* (Ново Село) и *Гал'о* (Љубовица). Треба напоменути и то да се код православног становништва у Подгору форма *џал'ан* употребљава као назив за црног овна.

8. На црну боју алудирају и надимци *Га̀ро* (Добруша, Бања), *Цр̀ни* (Љубово)³³ и *Цр̀ни̑а̑л* (Радавац).

Грк. Речник доноси лик *Га̀ро*, као и имена, такође мушка, *Га̀ра* и *Га̀ре* (стр. 63). РЈАЗУ, међутим, не бележи ово име, али даје презиме *Га̀ра* (III 104), као и апелативе *и̑а̀ра* и *и̑а̀ра* (в. нап. 40) и женски надимак *Га̀ра* (в. ниже). У РСАНУ налазимо име *Га̀ро* (III 201), а такође и облике *Га̀ра* и *Га̀ра* (III 189) у служби мушких имена, односно презимена.³⁴ Облик *Га̀ро* записан је као надимак и код православног становништва у Метохијском Подгору (Брестовик, два пута).³⁵

Грк. Речник даје име *Цр̀ни* (стр. 207), док га РЈАЗУ не доноси. Код православног становништва у Подгору записао сам следеће ликове у функцији надимка: *Цр̀ни* (два пута у Драгољевцу и по једном у Сувом Лукавцу, Ракошу, Црном Лугу у Прекалу), *Цр̀ни* (Србобран) и *Цр̀ни* (Брестовик, Црни Врх).

Наглашавам да нигде у стручној литератури, а ни код православног становништва у Метохијском Подгору, нисам нашао податак о постојању овде наведеног „бошњачког” облика *Цр̀ни̑а̑л*. Ту је у питању образовање са својеврсном редупликацијом лексичког елемента којим се помиње „црно”. Наиме, на терену ми је објашњено да је надимак зато такав што је особа о којој се ради „јакo гарава”.

9. Име *Га̀ља*, које у Добруши носи стогодишња „Бошњака”³⁶, једном се јавља и као надимак (Бањица). РСАНУ облик *Га̀ља* доноси као „муслиманско име” (III 180).³⁷ Грк. Речник, истина, даје лик *Га̀ља* у функцији мушког и женског имена, али га изводи „од Гавран, Гаврило, итд.” (стр. 36), односно „од Гаврила, Галина, итд.” (стр. 236). РЈАЗУ, међутим, не бележи ово име.³⁸ Код Срба староседелаца у Подгору забележио сам надимке *Га̀л’а* (Брестовик, Ковраге) и *Га̀л’а* (Жаково).³⁹

10. Код „Бошњака” сам записао женске надимке *Га̀ља* (в. горе под 9), *Га̀ра* (Добруша, четири пута), *Му̀ра* (Љубово) и *Цр̀ни̑а̑л* (Добруша, два пута).

³³ Приметно сам да на испитиваном терену надимке *Цр̀ни* и *Цр̀ни̑а̑л* (в. ниже) носе само младе особе.

³⁴ Овде долази и облик *и̑а̀ро* (III 201) као име овну, мачку и хипокористик од *и̑аров*, а такође и форме *и̑а̀ра* и *и̑а̀ра* (ж и м) као „назив за домаћу живошњицу црне длаке или *и̑аве* и име *и̑а̀кој живошњи*” (в. нап. 41).

³⁵ Овде су нађени и следећи мушки надимци: *Га̀ра* (Верих), *Га̀ра* (Исток, Ђураковац) и *Га̀ре* (Ђураковац).

³⁶ Рођена је 1878. године. Она се, иначе, сећа да су ово име носиле и неке старице из генерације њене бабе, а мушко име *Га̀љан* вршњаци њенога деде.

³⁷ Овде су забележене и форме *и̑а̀ла* и *и̑а̀ла* као назив за припурасту жену, односно за животиње црне длаке (овца, крмача, во, пас).

³⁸ У овом речнику записан је апелатив *и̑а̀ла* за црну овцу (III 97).

³⁹ У овој средини апелатив *и̑а̀л’а* означава црну овцу.

Грк. Речник доноси облик *Гара* (стр. 236). РЈАЗУ бележи женски надимак *Гџара* (III 104).⁴⁰ У РСАНУ налазимо ликове *Гџара* и *Гџара* у функцији женског имена односно надимка (III 189).⁴¹ Код православног становништва у Метохијском Подгору забележио сам надимке *Гџара* (по двапут у Бураковцу и Драгољевцу и по једном у Љевоши, Мужевинама, Љубову, Бањи, Истоку, Доњем Истоку и Дубрави) и *Гџара* (Синаје, Црколез, Бања Р.).

Лик *Мура* не бележи Грк. Речник. У њему, међутим, налазимо облик *Муро*, али као „хипокористик од муслиманског имена Мурат узет као заштитно име, или од словенског сложеног имена Мутимир” (стр. 142).⁴² Ни РЈАЗУ не доноси облик *Мура* (нити *Муро*).⁴³ Форму *Мура* нисам нашао ни код православног становништва у Подгору, али сам забележио надимак *Муро* (Бураковац, Брестовик), који се односи на црномањасте особе, и облик *Муре*, који се, вероватно, не односи на боју јер особа о којој је реч није црна.⁴⁴

Женску форму *Црна* не доносе ни Грк. Речник ни РЈАЗУ⁴⁵. Овај облик, ни као име ни као надимак, нисам ни ја забележио код православног становништва у Метохијском Подгору.

11. Име *Зеленко*, које се јавља на ширем подручју српскохрватске језичке територије, засведочено је једним примером и код „Бошњака” у лику *Зеленко* (Љубово). Смаиловић га нема, али зато наводи облик *Зџкан*, који ја, опет, нисам нашао на „бошњачком” говорном терену.

Ово име не доноси Грк. Речник. РЈАЗУ, међутим, даје форму *Зеленко* у функцији имена и презимена и апелатив *зеленко* као „*naziv čovjeka zelenih očiju*” (XXII 750).⁴⁶ РСАНУ бележи ликове *Зеленко* и *Зеленко*, у функцији презимена, и *зеленко* и *зеленко*, као назив за човека зелених очију или „*бледозелене, џељесите боје лица*”, односно за „*жујољунца*” и „*балавца*” (VI 780).⁴⁷ Код православног становништва у Метохијском Подгору нисам нашао овакво именичко образовање у функцији имена или надимка.

⁴⁰ РЈАЗУ (III 104) даје и ликове *џара* (име овци „*čadave boje*”, односно „*bijele boje* и *које је црно лице*”) и *џара* (име црној кучки).

⁴¹ Овде, такође, налазимо и облике *џара* и *џара* (III 189) у значењу „*црномањаста женска особа*”, односно „*назив за домаћу животињу црне длаке или џалве и име џаковој животињи*” (коњ и кобила, крава, ован и овца, коза, крмача, мачка, пас и керуша).

⁴² Апелатив *мура* и сл., као име животињама, Скок изводи од латинског *taurus* односно грчког *tauros* (таман) и наводи неколико таквих имена (уп. Petar Skok, *Etimološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, II, Zagreb (Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti), 1972, 392 (под Mavar)).

⁴³ У РЈАЗУ долази лик *мура* као име псу и кози (VII 157).

⁴⁴ У овом крају се врло често волу мрке длаке даје име *мурдња*.

⁴⁵ РЈАЗУ, иначе, даје мушко име *Црна*: „CRNA, т. име мушко. XIII vijeka, a tada je bilo č mjesto с. Crna dvornik. Zak. vinod. 53. и *spomenicima latinski pisanimjem dolazi i XI vijeka: „Crina”*. F. Rački, doc. 66.” (I 839).

⁴⁶ Овде такође налазимо облик *зеленко* (XXII 750) као назив коњу и прасету „*zelene dlake*”.

⁴⁷ Форму *зеленко* односно *зеленко* РСАНУ (VI 780) бележи и као назив и име животињи „*зеленкастосиве боје длаке*” (коњ, во, ован, прасе).

12. Женски надимак *Зѣља*, познат и другде, употребљавају и „Бошњаџи” (Љубово, Верић). Дају га особи зелених очију.

Грк. Речник доноси облик *Зѣља* (једна савремена потврда) као „име одмила по боји пути” (стр. 254). РЈАЗУ не бележи ово име.⁴⁸ Ни РСАНУ нема овог имена, али доноси апелатив *зѣља* (*зѣља*) за женску особу „зелених, зеленкастих очију” (VI 785).⁴⁹ Надимак *Зѣља* забележен је код Срба староседелаца у Метохијском Подгору за једну женску (Бураковац) и три мушке особе (Синаје, Жаково, Бања Р.) зелених очију.

Код „Бошњака” сам забележио и сасвим несвакидашњи женски надимак *Зелѣна* (Љубово). Према усменом саопштењу колеге Алије Цоговића, који такође испитује ономастику Метохије, у Пећи живи млађа женска особа („Бошњака”) са личним именом *Зелѣна*. У стручној литератури, међутим, као ни код православног становништва у Метохијском Подгору, образовање *Зелена* није забележено у функцији назива за човека.⁵⁰

13. У селу Добруши забележио сам надимак *Жујо*. Дат је младињу рићкасте косе, са жућкастим пегама по лицу. Овај облик, иначе, постоји и на другим странама. РЈАЗУ доноси форму *Жујо* у служби имена и презимена (XXIII 496)⁵¹, док РСАНУ даје лик *Жујо* у функцији надимка и презимена и апелатив *жујо* као хипокористички назив за човека „жујше, љаве косе” (V 451).⁵² Грк. Речник, иначе, не наводи облик *Жујо*, а не налазимо га, ни као име ни као надимак, ни код православног становништва у Метохијском Подгору.⁵³

14. Сасвим је необично образовање *Плаво*, лично име тројице мушкараца из села Бање, Добруше и Љубова. Нема података у стручној литератури о томе да за њега знају и у другим срединама.⁵⁴ Од корена *Плав*-изведена су ван испитиване „бошњачке” средине имена коа *Плавац*, *Плавац*, *Плавко*, *Плавуц*, *Плавша*; *Плавка*, *Плавна* (Грк. Речник 158;

⁴⁸ Овде, међутим, налазимо ликове *зѣља* и *зѣља* (ж и м) за разне животиње „зелене длаке” (XXII 754).

⁴⁹ Облик *зѣља* (*зѣља*), у женском и мушком роду, РСАНУ доноси и за разне животиње „зеленкастосиве, њивкастије длаке”, као и за „недозрелу, неразумну, неразборићу особу” (VI 785).

⁵⁰ Ваља напоменути да форму *зелена* доноси једино РЈАЗУ (XXII 744) и то као име кози.

⁵¹ РЈАЗУ даје и облик *жујо* као име за говедо и свињу (XXIII 496).

⁵² РСАНУ доноси лик *жујо* и као назив за животињу „жућкастије длаке или њерја или с каквом жућкастом шаром” и име таквој животињи (V 451).

⁵³ Иначе, у овој средини срећу се надимци изведени од корена *жуј*-: *Жути* (Црни Врх, Љевоца, Сига), *Жути* (Бураковац, Србобран) и *Жушко* (Исток), а често је и име волу *жујдња*.

⁵⁴ РЈАЗУ, истина, доноси презиме *Плавовић*, али уз ограду: „PLAVOVIĆ, m. prezime izvedeno od imenice plavo, kojoj za čovjeka nema potvrde (ali ima za vola i magarca, vidi 2 plavo). Potvrdu donosi samo Smičiklas spom. 293. Da ne bude griješkom mjesto Pavlović?” (X 31).

293). За њих, међутим, „Бошњаци” не знају. Иначе, кад „Бошњака” нисам нашао ниједан надимак од корена *йлав-*, као, уосталом, ни код православног становништва у Метохијском Подгору.⁵⁵

15. Једном је код „Бошњака” забележен и надимак *Риђо* (Бегов Лукавац). Овакав облик, иначе, не налазимо у стручној литератури у функцији имена или надимка. РЈАЗУ, међутим, доноси форму *риђо* за човека „*ride kose*” (XIII 947).⁵⁶ Код православног становништва у Метохијском Подгору нисам нашао на овакво име или надимак, а такође ни на такав апелатив.

16. У селу Добруши записано је женско лично име *Шарка*. РЈАЗУ не доноси овај антропоним, али бележи лик *шарка* као апелатив и име разним животињама (XVII 448-449). Име *Шарка* (нити било које женско име изведено од *шар-*) не даје ни Грк. Речник, у којем, иначе, налазимо (стр. 212) неколико мушких имена изведених од *шар-*: *Шаран*, *Шарина*, *Шарихна*, *Шарко* (потврде из XV века), *Шароња* (савремена потврда) и *Шарул* (потврда из XIV века).

17. По својој морфолошкој структури облик *Плаво* стоји у корелацији с облицима *Бело*, *Гаро*, *Жујо*, који својим наставком одговарају хипокористичном образовању на *-о* од оријенталних имена: *Мехо*, *Мујо*, *Ремо*, *Суљо*, *Хасо*, *Хусо*, *Цеко*, *Цемо* и сл. Облик *Беле*, мада је по деривационом наставку усамљено образовање у односу на морфолошки лик осталих мушких имена изведених од назива за боје, налази такође непосредан узор у хипокористичним формама оријенталних имена: *Буле*, *Јале*, *Јуле*, *Меле*, *Муле*, *Нуле*, *Тале*, *Хуле* и сл. Деривациони наставак *-а* својствен је само оним мушким надимцима који у свом лексичком корену остварују кратак акценат (*Бѣла*, *Бѣка*) и по облику иду с хипокористичима: *Бака*, *Дѣка*, *Јука*, *Мѣша*, *Муса*, *Рѣка*, *Сука*, *Фѣша* и сл.

18. Смаиловић је имена из круга оних којима смо у овом раду посветили пажњу издвојио као стара народна, из предисламске епохе. Свакако се може претпоставити да је и „бошњачки” етникум имао оваква имена, односно надимке, и знатно пре него што је примио ислам. Није искључено да она потичу још из времена која претходе прихватању хришћанства. Већ постојећи деривациони модел могао је само добити јачи импулс продуктивности кад су „Бошњаци” дошли на нов дијалекатски терен. Наиме, исти је модел образовања и имена и надимака врло жив у говору суседног православног становништва.

Свјетозар Симијовић

⁵⁵ Приметио сам, једино, да „Бошњаци”, као и православно становништво у Подгору, врло често дају волу име *йлавдња*.

⁵⁶ У овом речнику, иначе, налазимо форму *риђо* као назив за коња „*ride dlake*”, а облик „*ridō*” као име говечету (XIII 947). Овде су, такође, забележени и други облици изведени од корена *риђ-*: *Риђан* (презиме), *Риђана* (име), *риђана* (име краве „*ridaste dlake*”) и сл. (XIII 496).

Резюме

Светозар Стијовић

ОБ АНТРОПНИМАХ, ПРОИЗВЕДЕННЫХ ИЗ СЛОВ, ОБОЗНАЧАЮЩИХ ЦВЕТА, У „БОСНЯКОВ” В МЕТОХИЙСКОМ (ПЕЧСКОМ) ПОДГОРЕ

В работе говорится об антропонимах, произведенных из слов, обозначающих цвета, у „босняков” (мусульмане, с сербохорватским как родным языком, переселившиеся в эти области из долины Лима, главным образом после второй мировой войны). Это, например, такие имена как: *Бѣлка* (ж.), *Гѣла* (ж.), *Гѣлан* (м.), *Зелѣна* (ж.), *Плаво* и т.п. Автор сравнивает эти имена с материалом в разных словарях сербохорватского языка, а также с современным состоянием в среде соседнего православного населения. Автор приходит к заключению, что у „босняков” подобные имена, или прозвища, существовали значительно ранее принятия ислама и предполагает, что они возникли в эпоху, которая предшествовала распространению христианства.